

KITTY CROWTHER

3+

ŠKRT

ŠKRT

KRA

ČOF!

PEDAGOŠKA GRADIVA

PRIPRAVILA ANA DUŠA

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

KREKOV TRG 2, 1000 LJUBLJANA

T 01 3000 982 / 080 20 04

E BLAGAJNA@LGL.SI

WWW.LGL.SI

VSEBINA

1 / PREDSTAVA

- 01 KOLOFON
- 01 USTVARJALCI
- 02 LITERARNA PREDLOGA

2 / TEME

- 03 JANA ZIRKELBACH: STRAH
- 06 ZVOK IN ZVOČNI EFEKTI

3 / LUTKOVNA TEHNOLOGIJA

- 07 NAMIZNA LUTKA

08 4 / PREDLOGI ZA POGOVOR IN DEJAVNOSTI PO PREDSTAVI

11 5 / NADALJNJA PRIPOROČILA (PETRA SLATINŠEK, JANA ZIRKELBACH)

Spletne povezave na dodatne vsebine na internetu so v dokumentu označene s črtkano črto. Povezave delujejo, če dokument odprete v Adobeovem Acrobat Readerju.

1 / PREDSTAVA

KOLOFON

ŠKRT ŠKRT KRA ČOF / LUTKOVNA PREDSTAVA

REŽISERKA **IVANA DJILAS**

DRAMATURGINJA IN LEKTORICA **METKA DAMJAN**

AVTORICA LIKOVNE PODOBE, SCENOGRAFKA IN KOSTUMOGRAFKA

BARBARA STUPICA

AVTOR GLASBE **BLAŽ CELAREC**

OBLIKOVANJE SVETLOBE **KRISTJAN VIDNER**

ASISTENT REŽISERKE **BRANE VIŽINTIN**

ASISTENTKA DRAMATURGINJE **NUŠA KALANJ**

IGRAJO

BRANE VIŽINTIN

AJA KOBE

KLARA KASTELEC K. G.

BLAŽ CELAREC K. G.

USTVARJALCI

Ivana Djilas je režiserka, ki prosto meša prvine dramskega, glasbenega in lutkovnega gledališča in ki dela tako za odraslo kot tudi otroško publiko in vse vmes. Za njene predstave sta značilni izrazita likovna podoba, ki se pogosto poigrava z elementi groteske, ter v živo izvajani glasba in zvočna spremljava. *Škrt škrt kra čof!* je tretja predstava, pri kateri je sodelovala z Lutkovnim gledališčem Ljubljana: pred tem je že postavila dramsko različico *Pepelke* po besedilu Simone Semenić in predstavo *Medved in mali* po istoimenski slikanici Katje Gehrmann. Za slednjo je lutke britanska oblikovalka Donna Wilson, predstava pa je prejela glavno nagrado na Lutkovnem bienalu 2017 ter nagrado otroške publike na festivalu Zlata paličica 2017.

→ [Več o režiserki Ivani Djilas lahko preberete v predstavitvi na portalu Sigledal.](#)

Barbara Stupica je kostumografka, scenografka in avtorica lutk, ki ustvarja za dramske, plesne, operne in lutkovne predstave ter za film. Sodelovala je z mnogimi pomembnimi slovenskimi režiserji, poleg Ivane Djilas tudi z Vitom Tauferjem, Meto Hočevar, Dušanom Jovanovićem, Barbaro Hieng Samobor idr. Je tudi ilustratorka in oblikovalka uporabnih predmetov. Pri delu za gledališče pogosto uporablja rabljene materiale in kostume, za katere pravi, da imajo več duše kot novi. Je redna sodelavka Lutkovnega gledališča Ljubljana, s katerim je v zadnjih sezonah sodelovala pri predstavah *Jutri je bila zabava*, *Groznovilca*, *Bi se gnetli na tej metli* in *Živalska farma*. Za svoje delo je prejela mnogo nagrad, med katerimi sta tudi dve nagradi Prešernovega sklada za najboljšo kostumografijo in Peganovo listino 2017 za ustvarjalni opus.

→ *Več o avtorici in njenem odnosu do gledališča lahko preberete v intervjuju, objavljenem v časopisu Dnevnik februarja 2016.*

LITERARNA PREDLOGA

Predstava *Škrt škrt kra čof!* skozi zgodbo o malem žabcu Jerku, ki ga zvečer preganja neznan zvok, natančno opiše otroški strah, ki ga odrasli pogosto ne jemljemo dovolj resno, hkrati pa frustracijo staršev, ki ne morejo več vstopiti v otroški svet, zato se jim zdijo ti strahovi prazni in nerelevantni. Tako Jerkov očka vztrajno trdi, da pošasti z imenom Škrt škrt kra čof ni, dokler ga Jerko ne »prežene« iz postelje in mora iti očka spat v njegovo sobo. Takrat tudi sam zasliši čudni zvok ...

Predstava je narejena po istoimenski slikanici belgijske ilustratorke in pisateljice Kitty Crowther (1970) švedskih in angleških korenin. Crowther velja za eno najprodornejših sodobnih avtoric za otroke, kar dokazuje tudi nagrada Astrid Lindgren, ki jo je za svoje delo prejela leta 2010. Je avtorica tako besedil kot tudi ilustracij za svoje slikanice.

Več o avtorici in njenem delu lahko najdete na sledečih povezavah:

→ *Video intervju z avtorico ob podelitvi nagrade Astrid Lindgren (v angleškem jeziku).*

→ *Foto pregled avtoričinega dela v spletnem dnevniku Guardian.*

Slikanico *Škrt škrt kra čof!* je v slovenski jezik prevedla Mojca Medvedšek, izšla pa je leta 2012 pri Mladinski knjigi Ljubljana.

2 / TEME

JANA ZIRKELBACH **STRAH**

STRAH IMA
SVOJ NAMEN

Strah ima kot vsako izmed čustev svoj namen. Pojavi se, če nas nekaj ogroža, če preti nevarnost. Zato je nujen, saj nas pred to nevarnostjo zaščiti. A s strahom je tako, da se razleze tudi na druga področja življenja, kjer ni nobene resnične ogroženosti. Odrasli ljudje to vemo in se skušamo temu prilagoditi, otroci pa tega še niso sposobni. Njihove izkušnje s svetom so preskromne in njihova sposobnost ločevanja domišljije in realnosti še prešibka.

OD KOD
PRIDE STRAH

Nekateri strahovi so nam dani v zibelko, večinoma pa je strah naučeno vedenje. Otrok že od rojstva pridobiva izkušnje z dražljaji, ki povzročajo strah. Na primer močan zvok, bolečina ... Pogosto se otrok nečesa boji le zato, ker tega ne pozna, ne razume in preprosto ne ve, kako naj ravna. Strah je lahko posledica posnemanja reakcij oseb, ki so mu blizu, poslušanja zgodb, gledanja televizije ali filmov, kjer so neprimerni prizori za otroke. Je tudi reakcija na strašenje starejših (npr. groženj tipa »Čarovnica te bo odnesla«).

Ko govorimo o posnemanju, govorimo o zaupanju, bližini in trdnosti oseb, ki so otroku blizu. Na prvem mestu so to starši, stari starši, bratje in sestre, zelo pomembni pa so v predšolskem obdobju tudi vzgojitelji, saj z otrokom preživijo veliko časa. Če imajo »otrokovi odrasli« sami težave s strahom, bo otrok tako bolj ogrožen. Strahu se bo preprosto navzel. Če pa bo čutil varnost, trdnost in zaupanje, bo strah obvladljiv in premagovanje situacij, ki ga sprožajo, mnogo lažje.

Predšolski otroci imajo bujno domišljijo. Včasih ta domišljija povzroči tudi popolnoma iracionalne strahove, ki jih ne smemo podcenjevati. Za otroka so to zelo resnični strahovi, zlasti zato, ker imajo predšolski otroci slabšo sposobnost ločevanja resničnosti od domišljije. Te strahove je treba vzeti resno, čeprav se nam morda zdi, da so neosnovani.

*Otroci imajo v primerjavi z odraslimi omejene izkušnje, niso še doživeli vsega, kar odrasli smo in različnih situacij še **ne razumejo** dovolj. Tudi paleta strahov je večja. In strah je močnejši. V predšolski dobi iz leta v leto celo narašča. Nekateri strahovi sicer izginjajo, je pa zato veliko novih. Šele kasneje, v šolski dobi, ko otroci dozorevajo in lažje razumejo stvari ter imajo tudi več izkušenj, se strahovi postopoma zmanjšujejo.*

TIPIČNI
OTROŠKI
STRAHOVI

*Tipični strahovi predšolskega otroka so običajno tema, pošasti, samota, hude sanje, zvo-
ki, žuželke, divje živali, pa tudi ločitev staršev in strah pred izgubo. Posebno mesto ima
strah pred temo, ki je lahko vsakodnevni problem in lahko traja še dolgo v šolsko obdobje.*

*Seveda pojav strahov ni pri vseh otrocih enako močan in enako vseobsegajoč. Tudi
premagovanje strahu je pri otrocih različno. Inteligentnejši otroci izražajo strahove,
tipične za starejše otroke in obratno. Razlike so tudi po spolu. Deklice imajo več stra-
hov kot dečki. Prav tako je več strahov pri bolnih otrocih in pri tistih iz problematičnih
družin. Tam ni dovolj trdnosti, varnosti in potrebnega zaupanja, lahko pa je v takšnih
družinah tudi mnogo dejavnikov, ki sprožajo strah, na primer nasilje ali pa kakšno
drugo neprimerno vedenje. Če otrok izraža neprimerno večje strahove kot njegovi vrst-
niki, se moramo vprašati, če morda ni kaj zelo narobe doma. To je alarm za ukrepanje.
Takšnemu otroku in družini je treba pomagati. A tu je potrebna že strokovna pomoč.*

KAKO
PREMAGATI
STRAH?

*Otrokov strah mora biti za odrasle resničen, nekaj, na kar je treba biti pozoren in
s čimer se je treba spopasti; otroku moramo pomagati, da ga lahko premaga ali vsaj
omili. Otroku se je treba posvetiti, mu razložiti, za kaj pravzaprav gre, mu omogočiti
razumevanje pojavov in se truditi, da se otrok postopoma približa izvoru strahov.
Pomembno mu je tudi dopovedati, da je umik najslabša rešitev.*

*Starši pomagajo premagovati strahove najbolj tako, da otroku vzbujajo občutek
zaupanja in ga naučijo zdrave, realne previdnosti. Pri tem naj ne bodo preveč
pokroviteljski. Ravno tako morajo tudi sami premagati lastne strahove brez realne
osnove, da jih ne prenašajo na otroke.*

METODE
PREMAGOVANJA
STRAHU

*Bojazljivemu otroku pomagamo tako, da ga **pomirimo** in **spodbujamo njegovo
izražanje** (»Vidim, da te je strah, s tem ni nič narobe, vendar ...«). Napačno je
posmehovanje (»Ne obnašaj se kot dojenček!«), siljenje (»Pobožaj no kužka, ne bo
te ugriznil!«) in logično utemeljevanje (»Najbližji volk ali medved je daleč stran...«).
S tem ne bomo ničesar storili, morda bo strah celo večji.*

*Šele v osnovni šoli otroci sami ugotovijo, da tisto, česar se bojijo, pogosto ni resnično.
Otrokom pomagamo tudi s sistematičnim postopnim **izpostavljanjem** predmetom
in situacijam, ki se jih bojijo. A tudi to mora biti premišljeno. Korak za korakom,
v varnem okolju staršev ali ljudi, ki jim otrok zaupa. In samo do točke, do katere
v danem trenutku otrok zmore.*

Ko je okolje varno in mirno, lahko **spregovorimo** o svojem strahu in o tem, kako smo si pomagali, da smo ga odpravili. Otroka tako naučimo, da je strah sprejemljiv, normalen in da zanj obstaja rešitev, namesto da se delamo, da nas ni ničesar strah. Če strah obravnavamo po načelu, da je »znotraj votel, zunaj ga pa nič ni«, lahko otrok poleg wstrahu razvije še občutek sramu.

Otroka moramo spoštovati in **resno obravnavati** njegov strah, čeprav sami vemo, da zanj ni razloga. Strah pri otroku povzroča nemoč, to pa je nekaj, kar lahko prenese tudi na druga življenjska področja. Pomaga, če ga stisnemo k sebi, smo pri tem mirni in ga poskušamo potolažiti.

Otroke spodbudimo, da čim bolj natančno **opišejo**, česa se bojijo. S tem se bo strah samodejno zmanjšal. Poskušamo mu razložiti, kaj se dogaja, kakšna je ta reč, ki se je otrok boji. Pa naj gre za situacijo, predmet ali žival.

Eden od načinov, kako lahko otroka razbremenimo strahu ali ga pripravimo na situacije, ki bi strah lahko vzbudile, je **igra**, s katero otroku približamo izvor strahu. Igra ga sprosti, omogoča približevanje, razumevanje in je približek situacije, ki otroka plaši.

Med metode približevanja strahu sodi tudi **vizualizacija**. Otroka pripravimo, da si bo v mislih predstavljal izvor strahu in se mu v domišljiji približal. Naj si na primer zamisli »čarovnico«, za katero ugotovi, da je v bistvu prijazna stara žena. Ali pa naj se sprehodi skozi temo, ki ga plaši in kjer ni ničesar od tistega, kar si je predstavljal.

Če se otrok boji nove situacije, je nujna **priprava** nanjo. Z otrokom se moramo temeljito pogovoriti, kaj ga čaka, kako bo tam videti, z igro mu tudi približamo prihajajoči dogodek. Če se strah vseeno pojavi, ga najprej pomirimo, stisnemo k sebi in mu omogočimo varnost in bližino.

ZVOK IN ZVOČNI EFEKTI V GLEDALIŠČU

Ustvarjanje gledališke predstave je skupinski proces, v katerem ima režiser vrsto sodelavcev, vsakega za svoje področje. Eden izmed njih je tudi oblikovalec zvoka, ki ga ne gre enačiti s skladateljem: včasih sta obe funkciji (ustvarjanje gledališke glasbe in ustvarjanje zvoka in zvočnih efektov za predstavo) združeni v eni osebi, ni pa temu nujno tako. Glasba je v različnih predstavah različno prisotna – v klasični dramski postavitvi je je tako navadno manj in je porinjena bolj v ozadje kot na primer v zvrsteh, kot so mjuzikl, kabare ali plesna predstava. Predvajana je lahko iz zvočnikov ali igrana v živo; isto velja tudi za zvočne efekte. Slednji so v gledališču prisotni od njegovih začetkov dalje: že v grškem gledališču so s pomočjo mask manipulirali glas igralcev, kasneje pa so jih začeli dodajati predvsem zato, da so ustvarili iluzijo resničnega sveta – tako so z efekti na primer ustvarjali zvok prevoznih sredstev, vremenskih pojavov, hišnih zvokov ipd. Danes so efekti pogosto posneti vnaprej in predvajani prek zvočnega sistema, še vedno pa so v uporabi tudi mehanski pripomočki. Pri tem gre včasih za dejanske zvoke uprizarjanjih predmetov (kadar na primer zvok loputanja z vrati proizvedemo z dejanskimi vrati ali pljusk s tem, da vržemo predmet v vodo), včasih pa predmet, ki zvok proizvaja, ni enak predmetu, ki ga ta zvok ponazarja (kadar na primer žabje regljanje ponazorimo z zvokom dveh kosov lesa).

Zvočni efekti v predstavi *Škrt škrt kra čof!* so izvedeni v živo, zanje pa skrbi glasbenik Blaž Celarec, ki je hkrati tudi avtor in izvajalec glasbe v predstavi.

→ *Spletni video, ki predstavlja delo mojstrov sinhronizacije in zvočnih efektov.*

(v angleškem jeziku)

3 / LUTKOVA TEHNOLOGIJA

NAMIZNE LUTKE

Namizne lutke so vrsta lutk, ki jih animator (ali animatorji) premika po scenski površini pred sabo. Navadno so velike med 20 in 40 centimetri, narejene pa so lahko iz različnih materialov, tako trdih kot tudi mehkejših – najpogosteje so to les ali različne vrste pene. Izbira materiala je odvisna od tega, kakšen efekt bi radi dosegli ustvarjalci: če na primer hočemo, da bi bila lutka sposobna preciznih gibov, bomo uporabili trd material (na primer les), mehek material (na primer blago ali mehka pena) pa ustvarjajo bolj sproščen občutek gibanja. Trup namizne lutke je običajno narejen iz enega kosa, udi pa so nanj pritjeni tako, da so gibljivi. Glava je lahko del trupa ali samostojen, prav tako gibljiv element. V osnovni različici lahko lutko s pomočjo v hrbet vdelanega vodila premika en sam igralec, ki z drugo roko kontrolira glavo in/ali ude. Za natančnejšo animacijo so potrebni dodatni animatorji, ki omogočijo kontrolo nad vsemi gibljivimi deli hkrati.

Lutke v predstavi *Škrt škrt kra čof!* so narejene iz EVA pene (trup z glavo) in trde plastike (udi). Oba materiala sta nevpojna, da se lutke, ki med predstavo »skačejo« v vodo, ne bi poškodovale (vpojna pena ali les bi se med vsako predstavo napila vode, zaradi česar bi lutke hitro začele razpadati).

4 / PREDLOGI ZA POGOVOR IN DEJAVNOSTI PO PREDSTAVI

OGLED PREDSTAVE

Pred ogledom → Pred ogledom otrokom povejte, katero predstavo bodo gledali in da je glavna tema predstave strah. Vprašajte, če jih je že bilo kdaj strah. Kako so ga pregnali? Predlagajte, naj se med predstavo, če jih bo strah, primejo za roke.

V dvorani pred pričetkom predstave otroke opozorite na desni sprednji kot odra, kjer so pripravljene inštrumenti. Povejte jim, da bo tam sedel glasbenik, ki bo igral med predstavo.

Po ogledu → Ko odhajate s predstave, otroke opozorite na gledališke podrobnosti v dvorani (delitev prostora na oder in avditorij; tehnična kabina za gledalci; reflektorji na stropu in pri straneh; etc). Sprehodite se mimo odra, opozorite jih na odrske elemente (deli scenografije, npr. ribnik, stranišče, splanica; od blizu si oglejte glasbenikov kot; etc).

AKTIVNOSTI

Namig → Oglejte si video reportažo o celoviti delavnici (likovne delavnice, zvok, gledališka dejavnost), narejeni po slikanici *Škrt škrt kra čof!* na osnovni šoli v Muguetsu.

→ V vrtcu ali šoli otrokom pokažite knjižno predlogo. Skupaj si oglejte risbe. Ali so žabe v slikanici enake tistim v predstavi? Pogovorite se o razlikah med lutko in ilustracijo. Kaj prva lahko, česar druga ne more (se premika; govori; menja obleke; etc)? Povejte jim, da si ilustracijo zamisli ilustrator, lutko pa oblikovalec lutk: vsak zase si zamislita, kako velike bodo, kakšne oči bodo imele, kako bodo oblečene, kakšne bodo njihove hiše itd. Prosite jih, naj vam skupaj opišejo žabo: spodbujajte jih, naj se spomnijo podrobnosti – Kaj imajo med prsti? Kako se oglašajo? Kako skačejo? Na koncu jih vprašajte, kateri jezik govorijo žabe. Se spomnijo iz predstave? So opazili, da v njej ni bilo besed? Preberite slikanico. So v predstavi videli vse, kar piše v knjigi? Ali v slikanici in predstavi nastopa isti Škrt škrt kra čof?

→ Pogovorite se, česa je bilo Jerka strah. Ali je Škrt škrt kra čof duh, ali je pošast? Katere živali povzročajo zvoke v slikanici, katere v predstavi? Jih je bilo med predstavo strah? Česa se bojijo oni, preden gredo spat? Spodbujajte jih, naj povedo čim več svojih strahov. Potem jih vprašajte, kako te strahove premagajo. Kaj jim rečeta mama in oče, preden zaspijo? Ali jih njune besede pomirijo? Ali je tudi kdo od njih ugotovil, da se za njegovim strahom skriva žival ali kakšen drug pojav? Ali mamu in očeta tudi kdaj strah? Kaj pa vzgojiteljico/učiteljico (ali vzgojitelja/učitelja)?

→ Otroci naj naštejejo čim več zvokov, ki so jih slišali v predstavi. Ali vejo, kako so nastali? Spomnite jih na glasbenika v desnem kot odra. Se spomnijo, katere inštrumente in predmete so videli pri njem? Skupaj si oglejte video Blaža Celarca; po potrebi ga vmes ustavljajte, da bodo imeli otroci dovolj časa za ugibanje.

→ V igralnici / učilnici poskušajte najti čim več predmetov, s katerimi lahko proizvajate različne zvoke. Otroci naj zaprejo oči in ugibajo, kaj "igrate" (npr. skodelico, po kateri tolčete; list, ki ga mečkate; žogo, s katero tapkate ob tla). Potem spodbudite otroke, naj še sami raziskujejo zvoke prostora. Skupaj poslušajte, kaj so odkrili.

Razičica → Vzemite velik lavor in ga napolnite z vodo. Vanjo mečite predmete različnih velikosti. Ali se pljuski med sabo razlikujejo? Ali lahko pri primerjavi dveh predmetov, ki jih vržete v vodo, uganejo, kateri je večji?

→ Otrokom predstavite pojem zvočnih efektov in sinhronizacije. Skupaj raziskujte, kateri zvoki so si podobni: Ali jih trganje lista spominja na trganje blaga? Trkanje dveh lesenih paličic na trkanje po vratih? Pihanje skozi papirnat tulec na pihanje vetra? Zvok riža v kozarcu na dež?

Ko najdete nekaj takšnih nadomestnih zvokov, se igrajte sinhronizacijo: nekaj otrok naj izvaja akcije, drugi pa naj jih spremljajo z zvokom (trkanje po navideznih vratih – trkanje dveh paličic; hoja po dežju – riž v kozarcih; priklon ali dvig roke – trganje lista papirja za iluzijo trganja blaga).

Različica → V predstavi ima pomembno vlogo voda in njeni zvoki – raziskujte jih skupaj z otroki. Koliko različnih zvokov vode lahko najdete (npr. pretakanje iz kozarca v kozarec; pihanje s slamico v vodo; voda, ki teče iz pipe; voda, ki jo potegnete na stranišču; zvok vode v steklenici, ki jo tresete)?

Na kaj vas spominjajo ti zvoki (npr. voda v stranišču ali iz pipe na slap; pihanje v kozarec z vodo na brbotanje čarovniškega kotla).

→ Kolikor je mogoče zatemnite prostor. V steno usmerite čim bolj fokusiran snop luči, na primer baterijsko ali primerno namizno svetilko. Pokažite otrokom nekaj figur živali, na primer psa, ptico ali zajca. Igrajte se s sencami, živali naj se pogovarjajo z otroki. Potem začnite povečevati razdaljo med virom svetlobe in roko: senčne živali bodo postajale večje in bolj zabrisane.

Vprašajte otroke, ali se jim zdijo zdaj sence bolj strašne. "Pošasti" se lahko prijazno pogovorijo z otroki; potem spet približajte luč roki, da se bo podoba živali zbistrila in zmanjšala.

5 / NADALJNJA PRIPOROČILA

(PETRA SLATINŠEK, JANA ZIRKELBACH)

FILM

→ Prespati pri prijateljici (Švedska/Nizozemska, 2016).

Za ogled filma se lahko dogovorite v ljubljanskem Kinodvoru.

SLIKANICE

→ Mav Hrovat, N. *O miški, ki je zbirala pogum*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012.

→ Ungerer, T. *Trije razbojniki*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2010.

→ Preussler, O. *Strahek*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006.

→ Simoniti, B. Andrej *Nespanec*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.

LEPOSLOVJE ZA MLADINO

→ Catozzella, G. *Nikoli ne reci, da te je strah*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2016.

→ Geda, F. *V morju so krokodili: resnična zgodba Enajatolaha Akbarija*.

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011.

STROKOVNA LITERATURA

→ Brazelton, T.B. *Otrok: čustveni in vedenjski razvoj vašega otroka*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.

→ Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (ur). *Razvojna psihologija: izbrane teme*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.

→ Zlotowicz, M. *Strahovi kod dece*. Beograd: Zavod za udžbenike Beograd, 1982.